

SOURCE BOOK
FEDERAL HOLIDAY LEARNING PROGRAM

תוספת שבת

Bringing the Kedusha of Shabbos into the Week

A Halachic Analysis

תפארת גדליה

YGW

KOLLEL ZICHRON AMRAM

Questions

1. Is *Tosefes Shabbos* an obligation or merely permission? Is it a *doraysa* or just *midrabanan*?
2. Is it only before Shabbos or also after Shabbos ?
3. How long before Shabbos can one accept *Tosefes Shabbos* ? Must one?
4. How does one accept upon oneself *Tosefes Shabbos* ?
5. Is *Tosefes Shabbos* relevant for *tefilla*? *Seuda*? *Melocho*?
6. Is the town's *tosefes shabbos* binding on the individual? Husband on wife?
7. For which *mitzvos* does *tosefes* not work? *Sukkah*? *Matzah*? *Temimos*?
8. Does *tosefes* cancel the previous day's laws? Can one still blow shofar? Does one still have to sit in a *sukkah*? Eat *shalosh seudos*?

תפלת השחר פרק רביעי ברכות אשר

[דף כו ע"ב]

לקמן שהתפללו של מוצאי שבת בשבת והאמרו הבדלה על הכוס כרבי יהודה סברה להו. [א] ואפשר שהיה להם אונס שלא היו יכולין להבדיל במ"ש שהיו זרימין להחשיך על החמס לדבר מזה כי פשיטא שלא היו ממהירין להבדיל ולהתפלל של מוצאי שבת בשבת אם לא מחמת אונס ונראה א"ע דקצ"ה לן כרבי יודא לענין תפלת הערב שהיא שעה ורבע קודם הלילה לענין תוספת שבת וי"ט דקיימא לן שהוא מן התורה פ"ק דר"ה (דף טו.) אין לר"י כל כך שיעור גדול לתוספת מיהו נראה שערך שיעור מדאמרינן בצ"ה בריש פרק המביא (דף ל.) ובשבת בריש השואל (דף קמח.) דהא תוספת דר"ה דאורייתא והא נשי דידן אכלו ושמו עד אורחא ולא מחינן בדיניהו. ומתקמא לא היו אובלין ממש עד אורחא שאינן יכולות לזמנא אלא פירשו מלאכות קודם הלילה. אלא קודם אורחא הזמן יש תוספת דאורייתא (בה) ולא נמנר יפה מה שיעור יש לאורחא תוספת. אבל לענין (ה) מזה היה אומר ה"ר יעקב מקודבל (כו) שאין לאכול מזה עד שתתקן מדאמרינן בתוספתא דפסחים אמרו עליו על הלל שהיה כורך פסח מזה ונמרו ואימת אולכין משתחשך והיינו טעמא משום דכתיב בצפח ואכלו את הבשר בלילה הוא ויללה ממש צענין. ומנה חתקם לפסח דאם אכלה מנע"י לא יא יא ידי חובתו ולא שייך כאן תוספת: רב (ו) ללי של שבת בע"ש. א"ל רבי

רש"י תוספת יה"כ. שניך להחיל ולהענות מנע"י דאורייתא היא דנפקא לן מועתהם את נפשותיהם בחשטה: ואכלו ושמו עד שחשיכה וכן ו"ג משתטה:

תפארת שמואל

(1) רב צלי של שבת בע"ש וא"ל ר' ירמיה בר אבא לרב מי בודלת. [כצ"ל] ו"ב ואסור במלאכה: (1) בפניא דמטעיל שבתא. ג"כ לאחר שהתפלל של שבת בע"ש ע"כ: (2) ליהודי אבל מלאכה בערב שבת אלו ואלו מותרין. כצ"ל:

מערבני יום טוב

בשבת אלא דחו משמע שכן בכל יום דקאמר דביה ר' ינאי אומרינן עלה על טעמו און מטיחין אותו לירד (וכתבו רבינו לעיל סי' ב' לכל תפלת ערבית) אמר רבי ועירא כל זמן דהויא ערב כן הויא מפתח בליליא לית לן אלא כהדא דרבי מפקד לאצידן אמריה סי': [א] ואפשר שהיה דהם אונס ברי. ומשום כך לא הקפידו על שלא קמטו גאולה להפלה וכ"כ הטור בסיומן ר"ג ע"ין לעיל סי' א': [ב] אמר רב. גמרא גרס רבא: [ג] וקודם גיורא הוא. והוא דאמרינן דפי' כירה דף מ' אמר רביא ש"מ המבשל בחמי טבילה בשבת חייב דהא מעשה דרבי לאחר גיורא הוא ואל"ל טול בכלי שני וכו' החס קאי אטובא שאמר רב יצחק דאם אצדימי פסח אחת נכנסתי אחר רבי לביית המרחץ והוא היה אמורא אחר רביאל שאמר החס לאותה גיורא וטוב ראימי לבעל המאור שהקשה כן בערב כירה ומבט דר"ל

דברי המודות

ואמרו בפי' ע"פ ד' ק"י"ב אם קשה לימנן התלה גזילן גדול: (כה) ויא נתברר יפה הוד שיעור יש בו. ו"ל המגיד בפי' מה"ש בשם הרמב"ן תוספת זו א"א שיהא בערב השמש וירחה על הארץ דהא תנו וכולן ב"ה מתירין עם השמש וא"א שיהא ג"כ בין השמשות שהרי תוספת זו ותי' אלא שיהא וכן השמשות ספק כחה הוא אלא ודאי זמנה של תוספת היינו מתחלת השקיעה שאין השמש נלחית על הארץ עד זמן בין השמשות והזמן הזה שהוא ג' מילין ורבע רזה לעשות כולו תוספת טובה רזה לעשות מקלה ממנו עושה ובלגד שיוסיף חייה זמן שיהיה ודאי יום מחול ע"כ הקודש ע"כ וסוף גמא מדליקין מסיק רבינו כמ"ד שיעור בין השמשות לתלח רבעי מיל נמלא שמשקעת החמה עד לזאת הכוכבים ד' מילין וכר"י בפי' מי שהיה טמא ורבינו כחב לעיל דמפלה המנהי יוכל לקבל שבת ומאי דליכא בימייהו בשיעור שמפלה המנהי לשיעור שמשקעת החמה הלא תשובש דר"ב שעות היום מאימתי משתב' לכו לבעול מ"ה שמשקעת אורחא מנע"י עד לזאת הכוכבים ליכא בימייהו אלא חלק מעשרים משעה לפי שלששטט עולה ליל מיל רבע משעה ותלק העשרים שהם שעה (וח' [וד'] חלקי עשרים מנ"ש מני"ט פ"ק סימן ו' ופגל המנהי היא שעה ורבע ומצוה הוא שהרבע הוא חמש חלקי עשרים נמלא שאין בין אלו הבי שיעורים כ"א חלק עשרים שהוא רק ג"ד חלקים ממחמ"ק לשעה וזה נראה לרמ"י ו"ל דוחק מאלד שלא יהיה הפרש בין רבנן לר' יהודה בקבלת שבת או בטעות שפירם המעון כ"א שיעור מועט כזה וי"ע על פי שאין קושימו ו קושיא אחרי שפולגתה רבנן ו"ל א"א חתשלב בני מדרשא לענין זו כלא אלא בזמן תפלת מנהי וערבית ו"ס ביניהם כל שיעור פגל המנהי מ"מ מה שהעלה לפרש דפגל המנהי הוא שעה ורבע קודם שקיעת החמה מטעם שגראה בעיניו שאלו הי"ב שעות מתחשבים מהזן החמה עד השקיעה כבר כתבתי מני"ט פ"ק שם שכן דעת הרמב"ם בחלו הי"ב שעות אלא מה שהעלה רמ"י בעיניו רס"ו שעבשו לפי חשבוני שמפלה המנהי עד לזאת הכוכבים יהיה ב' שעות ומחלה פחות חלק עשרים מן השעה הוא מן הירמיה כי הינו שיעורי המילין כנראה שהיה לרעה המתחשבים י"ב שעות מנע"י עד לזאת הכוכבים ולרעהו שמשקעת הלילה אלו מהזן עד השקיעה ושמן השקיעה ד' מילין עד לזאת הכוכבים ועל כן ליל מיל רבע וחצי רבע כמו שכתבתי מני"ט וא"כ יהיה מן הפגל עד לזאת הכוכבים שלש שעות פחות רבע וזה י"ע עליו גם במקומות אחרים וגם כתבתי שם מני"ט דלהרמב"ם י"ט ה' מילין משקיעת החמה עד לזאת הכוכבים ולירמיה יש לכל מיל ב' מומי"ש שעה אם כן השיעור שמפלה המנהי עד לזאת הכוכבים ארבע שעות פחות רבע משעה וכבר כתבתי בכמה מקומות שכל השעות הללו הם שעות זמניות: (כו) שאין דאבוי' מצה ברי' וגם

קיצור פסקי הרא"ש

ואין לאכול המנחה בלילה הפסקה עד שתתקן: ז תפלת הערב אין לה קבע דומנה ללילה והיא רשות והאידנא נהגו העם לנשוייה חובה:

קובץ מפרשים

(6) חוסי' ריש ע"פ [גליין]: א אבל מלאכה אלו ואלו מותרין וכו'. ג"כ התוספת ס"ל דהבבא ב"ב [לפשה]: (4) חוסי' ורמ"י [גליין]: (7) ר"ל בע"ש הווספה בטעות ותי' רמ"י [גליין]: (8) כ"ה ברי"ק דר"צ להחפיל שנית אסורים במלאכה אם התפללו של שבת בע"ש בטעות עיין ח"ש מהו [מפאה] [גליין]:

באר הגולה לב :

הלכות שבת סימן רסא

(ח) ועין לקמן סימן תטו סעיף ב, אכל מעשרין (ט) את הדמאי, (י) וטומנין את החמין, (יא) ומערכין (יב) ערובי חצרות (ועין לקמן יב) סימן שצג). ומתיר (יג) לומר לאינו יהודי (יד) בין השמשות (יז) להדליק נר לצורך שבת, יזכן לומר לו לעשות כל מלאכה שהיא (טו) לצורך מצוה או שהוא טרוד (טז) ונחפז עליה. הגה וכן מי שקבל עליו שבת (יח) שעה או שתיים קדם תשקה, יכול (יח) לומר לאינו יהודי להדליק הנר ושאר דברים שצריך (מחרי"ו סימן קיז). (ועין לקמן סימן שמב): ב. (יט) ייש אומרים (יט) שצריך

ב ר"י ג המוסר
בפירוש מהלכות שבת
הביא השו"ת והביא
דפי"ק סימן שמב
ד הרי"ף רא"ש ומהר"ם
והמרי קצת ח ק"ש
המרי"ן מ"א וי"מ
מא.

באר היטב

והוא אחר, לתנו לאינו יהודי במתנה, או על ידי הערמה, כגון שישאב מים כדי לשקות בו, וכן וצוה העה סימן קכ סעיף טו: ג. שבת. וכן על דבר שהוא הפסד מרבה אף שאין צורך שבת. ולצורך מצוה נמי מותר לומר לאינו יהודי לעשות בין השמשות,

הוא אחר, לתנו לאינו יהודי במתנה, או על ידי הערמה, כגון שישאב מים כדי לשקות בו, וכן וצוה העה סימן קכ סעיף טו: ג. שבת. וכן על דבר שהוא הפסד מרבה אף שאין צורך שבת. ולצורך מצוה נמי מותר לומר לאינו יהודי לעשות בין השמשות,

באר הגולה

משינה ברורה
ערובי תחומין. דבגמרא י"ש סוף לערובי תחומין מקרא, ועל פן חמיר דאפילו לדבר מצוה אסור, כן כתב העלת שבת. ובכבוש מקל לדבר מצוה ונשתי דעות האלו נמצאים בספר מאירי. עין שם שבותב, דלדעה הפסוק יתה אר"י הגמרא דאוסר לערב. וזקא בדבר הרשות, ובכערב בגלגלי, דבעלמא מותר אפילו לדבר הרשות ועין בסימן תטו סעיף קטן ב כגון אברתא. דבפת הא קומא לן דאפילו מבעד יום אין מערכין אלא לדבר מצוה ונכמו שכתב בסוף סימן תטו סעיף א. עד כאן לשון הפא"י: (ח) ועין לקמן סימן תטו. וזקא לומר, דמבאר שם דבריעבר ערובי ערב, ועין שם כגון אברתא: (ט) את הדמאי. דרב עמי תארין מעשרין הו, ולא מקרי תקון: (י) וטומנין. בדבר שאינו מוסיף הכל, כמו שכתוב בתחלת סימן רנו, עין שם שמבאר כל פ"ט דהיו בטעמיהו. וזלשאר דברים שאסור מדרבנן חוץ מאלו דקתשיב פה, דין בין השמשות כמו שבת עצמה, אם לא שהוא לדבר מצוה או שאר דחק, וכמבאר לקמן בסימן שמב, עין שם: (יא) ומערכין. ויכול גם כן לקרוא. ועין בסעיף ד ובמה שכתבנו שם. ומקל מקום להתחלה וזהו שלא יאחר הערובי חצרות עד בין השמשות ומגן אברתא בסימן רס סעיף קטן ג. עין שם: (יב) סימן שצג. הינו, דשומרי מבוזאת יש לו דין ערובי חצרות, ועוד פ"ט דיני, עין שם: (יג) לומר לאינו יהודי. דאמריה לאינו יהודי הוא בכלל שבות, ולא גזרו על שבות בין השמשות לצורך מצוה, וכדלקמן בסימן שמב, עין שם: (יד) בין השמשות. המחבר אזיל לשיטתו דסבירא לה לקמן בסימן שו סעיף ה, דבשבת גופא אסור על ידי אינו יהודי במלאכה דאורייתא אפילו אם הוא לצורך שבת. ועין לקמן בסימן רעו סעיף ב בה"ה: (טו) לצורך מצוה. אף שאיננה בשביל שבת, וכדלקמן בסימן שמב, עין שם ובמשנה ברורה: (טז) ונחפז עליה. כתב רש"י, הינו, כל דבר שאם לא יהיה נעשה הוא מצטער בשבת, שרי לעשות על ידי האינו יהודי בין השמשות: אכל לבי נאקו להחמיר אם אין לו בהן שום צורך בשבת רק לצורך חל, אף אם הוא הפסד מרבה או לצורך גדול, שרי שבותין בבין השמשות, ובפירט שבות דאמירה לאינו יהודי דלית בה מעשה, ועל כן מותר לומר לאינו יהודי בין השמשות להדליק נר יאר ציט, מאחר שהעולם נהרין בו חשבינן פלערי גדול, עד כאן לשונו בקצור: (יח) שעה או שתיים. דוקא שעה או שתיים, "אכל חצי שעה סמוך לתשקה, דאז אפיק דבכל מקומות ישראל קבלו עליהן השבת, תמידא טפי ואסור אפילו לומר לאינו יהודי שיעשה מלאכה, מיהו, לצורך מצוה שרי. ואפילו לפי מה שפוסק המחבר לקמן בסעיף ד, דאחר קבלת שבת אסור לעבר אפילו על שבות במקום מצוה, מכל מקום לענין אמירה לאינו יהודי לא מחמירין טפי מבין השמשות: (יח) לומר לאינו יהודי להדליק, אפילו שלא במקום מצוה, דכיון שעוד היום גדול, בודאי יש מקומות

על התוספת שבת ונתמסק בעשה כוונת תוספת שבת או כבין השמשות, והוא הביא ראיה להתמיר לענין בין השמשות, ולענין תוספת שבת מצד להקל. והנה עצם זמן בין השמשות ידוע שיש דעות בין הפוסקים, ועין לקמן בסעיף ב ובמה שכתבנו שם בשם האחרונים א"ך שיש לנהוג למעשה, לזהר להדליק קדם שקיעת השמש, דאי לא הכי, לכמה פוסקים הוא ספקא דאורייתא. אף בדיעבד אם עבר והדליק או שעשה שאר מלאכה אחר השקיעה בזמן דאיכא דעות בין הפוסקים, יש להקל בדריעבר להנות מנהג, ודמיה שכתב מהגן אברתא בסימן שכג סעיף קטן יא וענין הטבלת כלים חדשים, דאם עבר והטביל דמחר להשתמש בחובה, הואיל ויש ממירין לבתחילה:

(יח) ומערכין וכו'. והוא הדין ויכול להניח אז ערובי תבשילין ואלה דבה ק"ש המרי"ן:

(יז) ערובי חצרות. הינו, אפילו לדבר הרשות, כן מוכח מלבוש, והשעם, וקל ערובי חצרות הוא בכלל מצוה, וכמו שכתוב בסימן שטו סעיף יג דמצוה לחוד אחר ערובי חצרות, ולא גזרו בבין השמשות. והפסד משנה כתב, ומקל מקום לא מקרי בשביל זה ערובי חצרות מצוה, אלא שהמירי מטעם שהוא טרוד ונחפז עליה ותוספת שבת. ומיזכר מדברי מהגן אברתא בסימן רס סעיף קטן ג שמהדר למצא טעמים על מה שצריך לזרו על ערובי חצרות קדם בין השמשות, דפסיקא לה דבבין השמשות יכול לברך גם כן בשמינית הערובי חצרות, ולא הוי כשאר דברים דקאקא לן ספק ברכות להקל, והשעם צריך לומר, ולענין ערובי חצרות דקיל, עשו הדבר כאלו הוא יום רדאי. ואם ספק לו על הזמן גופא אם הוא בין השמשות או שהוא כבר לילה, יזהר שלא לברך. ולענין עצם הערוב יש לכאורה להביא ראיה גם כן להחמיר, ולא אמרינן בהו ספקא דרבנן לזללא משה שכתב בה"ח, והביא מהגן אברתא בסעיף קטן א. דרסק בין השמשות ונהי, או שהוא יום או שהוא בין השמשות הוא גזרו כבין השמשות, וכתבו האחרונים השעם, דרסק חסרון ידועה אינו נכנס פלל בגדר ספק, ועל פ"א לא הוי ספק ספקא, וגזרו כאלו היה דאי בין השמשות, והכא נמי בענינו להקל, ויש לעין. ועין לקמן כמה שכתבנו בגלגלי שערובי חמין, א"ך יש לנהוג למעשה:

(יח) להדליק נר. עין לקמן בסימן רעו כגון אברתא סעיף קטן ז. ונראה לי דבבין השמשות אין להחמיר אם הוא מצטער מזה, דהוא בכלל מה שכתב או שהוא טרוד ונחפז עליה:

(יח) שעה או שתיים קדם תשקה. לכאורה בשתי שעות קדם תשקה, הלא הוא קדם פלג המנחה, ואין בקבלתו כלום, וכמו שכתב מהגן אברתא בסעיף קטן י, ואפילו בעצמו היה יכול להדליק, ואולי דמהר"ו סובר בסברת הב"ח שגיבא לקמן:

ב (יט) יש אומרים שצריך וכו'. נקטו בלשון יש אומרים, משום דהרמב"ם חולק על זה, כמו שמבאר בבית יוסף, ועין בבאר הגמרא שפוסק בהרמב"ם ונרדף עיני קצת שם דקריי שקב דפסקנה תוספות הוא גם כן בהרמב"ם, ואינו יאבא קל כך שם בראש השנה דף ט. וכמו"ע קטן דף ד ע"א בתוספות דבור המתחיל מה לסוף מייח בהר"א וסוברים דתוספת שבת הוא מדאורייתא, ואולי דקנה לו גופא אחרת בתוספות ראש השנה, וגם רצונו שהביא משה שאמרו בשבת דף יז, בית הלל ממירין עם השעם, אהה כי אם לפי שיטתו שפוסק בשבת הגאונים, ודמך משנכסה תוספת פשיעו הוא בכלל בין השמשות. מה שאין כן להשלטון צריך אינה ראייה כלל. ובאלה דבה כתב ולענין דינא קניטנו כה"ש אומרים הנה, משום דכל הראשונים סוברין כן מסוגיא

שערין לא קבלי עליהן שבת ונעשו בעצמן מלאכה, די לנו כמה ששל יד השקלה נשבת בעצמנו ממלאכה. ודע, דבענינו אירינן שהצבור שבעירו קבלו עליהן השבת, וחל קרשות שבת בעל ברךהן אפילו אם אהר לא ירצה לקבל, ועל כן פה לומר לאינו יהודי וכו', ומטעם הנ"ל, מכל כה"ח שקבל עליו השבת, מותר אפילו לומר לישראל חברו שיעשה לו מלאכה, וכדלקמן בסימן רטג סעיף יז. עין שם השעם במשנה ברורה: ב (יט) שצריך להוסיף. בין בכניסתו ובין ביציאתו, וכדאיחא לקמן בסימן רצג סעיף ב, עין שם. ואין על הזמן הנה לא לאו ולא כרת,

באר הגורן

הקבוצות שבת סימן רמא

ה הפסוקים

להוסיף מחל על הקדש. ה'זמן תוספת זה הוא (כ) מתחלת השקיעה שאין השמש נראית על הארץ עד זמן בין השמשות, והזמן הזה (כא) שהוא שלשה מילין ורביעי, (כא) רצה לעשותו בלו תוספת עושה

באר היטב

ה. על הקדש. והו' מצות עשה דאורייתא:

משנה ברורה

"כי אם מצות עשה מן התורה וילפינן כמקרא ראש השנה טו מהכתיב ביום הכפורים וענינם את נפשתיכם בחשעה לחדש בערב מערב עד ערב השבתו שבתכם, ואמרין: כול בחשעה מחנעוין, תלמוד לומר בערב, אי בערב יכול משתחשף, תלמוד לומר בחשעה, הא פיצר, מתחיל ומתענה מבעוד יום כדי להוסיף מחל על הקדש. וגם ביציאתו מוסיף, ומדכתיב מערב עד ערב, ומדכתיב משבתו שבתכם וילפינן, דכל מקום שנאמר שבת כמו שבת יום טוב, גם כן צריך להוסיף ולשבת ממלאכה. וזמן תוספת הוא על קרן קדש בין השמשות, דבבין השמשות הוא ספק שמא הוא לילה, ונתיב עליה אשם תלוי, ולא צריך קרא לאוספי: (כ) מתחלת השקיעה. הוא דעת רבנו תם ושיטתו, דסבירא להו דשתי שקיעות הן, מתחלה נכסית החמה מעיניו ושוקעת, והוא הנקרא תחלת השקיעה, וזהוהו כדי שלשה מילין ורביעי מיל ועדן יום הוא, ומאז והלאה מתחיל השקיעה שניה, שאז מתחיל להשקע האור לגמרי, והוא נקרא סוף השקיעה, ונמשך וזמנה כדי שיעור מהלך שלשת רבעי מיל, שהוא אלקי וחשם מאות אמות, והוא בין השמשות, ואחר כך יוצאין שלשה מוכבים בינונים שהם סימן ללילה. ונמצא שלדעתו, מתחלת השקיעה עד צאת המוכבים (ה) היא ארבעת מילין, ועין מה שכתבנו בסמוך, דהרבה פוסקים חולקין על זה וסבירא להו דמיד שנתפסה החמה מעיניו הוא בין השמשות, שהוא ספק יום ספק לילה: (כא) רצה לעשותו וכו'. הינו, על ידי דבור שהוא מקבלו עליו לשם תוספת

באר הגורן

ראש השנה ט וימא מאו, וכן בשלחן ערוך לקמן בסיומן רצג עיף א סמס כהני אוקרים הנה. ודע, ולענין זמן בערב שבת אין נפקא מנה כל כך, דלשניהם מתחיל האסור מלאכה אחר שקיעת החמה ולא קדם, ואדרבה הנהג"א, לשיטתו חמיר יותר, דלדידה שפוטק כשיטת הגאונים, תכף משתחשק החמה, דהנהו משעה שנוכסה החמה (לענינו) (מענינו), הוא בכלל בין השמשות, ויש בזה ספק אסור שקילה, מה שאין כן תוספת שבת אין בה כי אם עשה בעלמא, וגם תלוי ברצונו כזמן שלשה מילין שאחר השקיעה, כמבאר בשלחן ערוך. ודע עוד, דמדברנו אפילו להרמב"ם מצוה להוסיף מעט מחל על הקדש, וכמשמע פשטו דלשנא דהרב המגיד שהובא בבית יוסף, ומה שהקשה בבית יוסף דאם כן לא היה לו להרמב"ם להשמיט דין זה והוספתו, באמת כבר כללו כמה שהביא דין התקיעות שהיו תוקעין ערב שבת בפרק ה ונכסת הויה בשם הראשית, וכן כתב בבאר הגור"א דאפילו להרמב"ם מצוה להוסיף מחל על הקדש, מהא דתקיעות הג"ל (והלאור) נראה וגם כמובא שבת מצוה לכלי קלאה להוסיף מחל על הקדש מעט, דאפילו שכתא לא ירצא מעיילו, אלא דלרמב"ם יתיה זה מדרבנן ולשאר פוסקים מהאורייתא, ולפי זה להגור"א חמיר יותר גם כענין זה, דלדידה מצוה להוסיף על כל פנים מדרבנן מעט קדם השקיעה, ואילו להשלחן ערוך לא מחיבנן כלל קדם השקיעה, ובאמת לשיטת הגאונים דקמי כשיטת הגור"א לענין בין השמשות, וכמו שכתב לקפה, אם יסביר דעת הר"ף ושארי הראשונים שצריך תוספת, הא דמתן הג"ל מתיירין עם השמש, על קרן קדש לאו דווקא עם השמש משא אלא מעט קדם משום תוספת, ויהיה בזה לדידהו חששא דאורייתא:

(כ) מתחלת השקיעה. טעם לכל זה, והנה כפסחים צד איתא דמשקיעת החמה עד צאת המוכבים שיעור ארבעה מילין, ובשבת ולר ליה) איתא דמשקיעת החמה מתחיל בין השמשות (לרבה אלא דרבי יהודה דפסקינן כוותיה) ואמר שם, דמישך בין השמשות תלתא רבעי מיל ואחר כך הוי לילה, ואמרין שם דשלש מוכבים בינונים הוי לילה, אם כן קשה אדנדי, ועל כן מרין רבנו תם ושיטתו לחלק בין שקיעת החמה דפסחים לשקיעת החמה שבשבת שם, דההיא עד צאת המוכבים ארבעה מילין, ומשתחשק החמה שבשבת, שם הוא סוף השקיעה שהוא משקיע מרב הנקיע לבר לצד המערכי, ומאז מתחיל בין השמשות שהיא שלשת רבעי מיל קדם צאת המוכבים, ומתחלת השקיעה שהוא שקיעת גוף השמש עד סוף השקיעה הג"ל הוא יום, והוא משך שלשה מילין ורביעי, ואז הוא זמן תוספת שבת, וכמו שכתב כאן בשלחן ערוך, ובין כלם המה ארבעה מילין, ועד ארבעה מילין מתחלת השקיעה לא הוי לילה ודאי, והו' שית רבנו תם ושיטתו, ועין לקמן בסיומן שלא עיף ה כמנן אבקה, משמע שם שדעתו להלכה כשיטה זו, אבל הגור"א ו"ל חולק על שיטה זו, והאריך בכמה ראיות ודקיעת החמה שבשבת לענין בין השמשות הוא גם כן התחלת השקיעה כמו שקיעת החמה שבפסחים שם, ומיד אחר שקיעת גוף השמש מתחיל בין השמשות אלא דרבי יהודה דפסק רבי יוחנן כותה לתקרא בשבת שם, ומשך זמן בין השמשות הוא שלשת רבעי מיל, וקשה רביעי מיל, וצאת המוכבים דפסחים, וצאת המוכבים דשבת הוא זמן של לילה שהוא שלשה מוכבים בינונים, וצאת המוכבים דפסחים הוא צאת כל המוכבים הנראים כלילה, שהוא זמן מאהר הרבה, והו' ארבעה מילין אחר התחלת השקיעה, ואף על גב שנראה לעינים שמשך בין השמשות שהוא עד צאת המוכבים הוא הרבה יותר משלשת רבעי מיל, הוא כמו שכתב הגור"א כבאורו, ששעור המקרא נאמר רק על אפק אבל אז אין ישראל, ובמדינתנו שנושא יותר לצפון מתאריך יותר, ולכן לענין סוף בין השמשות אין לנו משך זמן מספיק מן המקרא על אפק שלנה, ורק תלוי לפי הראות מהי הוא שלשה מוכבים בינונים אבל לא גדולים, ולפי שאין אנו בקיאים איהו בינונים צריך להמתין עד קטנים, כמו שכתב סימן רצג, ועין שם מה שכתבנו עוד בענין זה, ולישית הגור"א הג"ל, מיד אחר שקיעת גוף השמש מעל הארץ הוא בין השמשות גמור כג"ל, ובאמת, שיטתו זאת לאו תרשה היא, דבכר הסכים כן בתשובת מהר"ם אלשקר סימן צו, דמיד אחר שקיעת גוף השמש הוי בין השמשות גמור, והביא שם שכן כתבו בפרוש הגאונים הראשונים בתשובותיהם, והמה רבנו שריא גאון ורבנו נסים גאון, גם הרב ר' אבנהם החסיד בנו של הרמב"ם ו"ל גם כתב שם שכן משמע מהר"ף והרמב"ם ורש"י, עין שם, והביא הש"ך להלכה בירד דעה סימן רטו עיף קטן יא לענין מילת בין השמשות, ועין עוד בפרוש מהר"ב"ח על פרק ב מהלכות קדוש החדש להרמב"ם, דבדבור המתחיל כלל העולה, שכתב גם כן שמהר"ף והרמב"ם משמע דסבירא להו דמתחלת השקיעה והנהו שנתה תכפה מעיניו, הוי בין השמשות, וגם מהר"ל מפרגא בחדושיו על שבת פרש גם כן משש לשיטת הגור"א הג"ל, וגם הרב"בן סבירא להו כן דחכין כשעור השקיעה והנהו שנתה תכפה מעיניו, הוא אסור גמור בשמשות, עין הגהות מרדכי בפרק ב דשבת, וגם בספר סדר ומנים האריך ופסק הלכה למעשה כהגור"א ו"ל, דמיד אחר התחלת השקיעה הוי בין השמשות, והנהו למעשה בודאי צריך לומר כדעת הגור"א והרבה מן הראשונים ופוסקים הג"ל, דמיד אחר התחלת השקיעה והנהו שנתה תכפה מעיניו, הוא אסור גמור שלא לעשות מלאכה, וחס ושלום להקל בזה, והוא ספק אסור שקילה לזעת כל הני דברותא הג"ל (וכנסו) כימינו שאין העולם בקיאים כוסן בין השמשות, ובאופן זה לכלי קלאה יש להחמיר לפרש ממלאכה מתחלת השקיעה, כדאימא בנפיקא והובא בשלחן ערוך עיף ג, ולא נזקא לענין שבת דהוא הדין לכל דבר שיש בתורה שנוקא מנה בין יום ובין לילה, אזלינן להחמיר דכפן בהתחלת השקיעה מתחיל בין השמשות, ונמשך זמן דבין השמשות עד יציאת שלשה מוכבים בינונים, כג"ל. ודע, דבספר יראים לדבנו אילן עיף חמיר עוד יותר לענין התחלת בין השמשות, וסבירא להו דבין השמשות מתחיל שלשת רבעי מיל קדם התחלת השקיעה, והובאו דבריו בגמרא ובמרדכי פרק ב דשבת, ועין בב"ח שהאריך בזה ודעתו שיש לומר להתחלה לנהו כשיטת הראשונים, עין שם, והביא שכן היה מנהג הקהלות מאז, ועין כמנן אבקה שהביא גם כן את דברי הב"ח ומשמע מנה שנתקרא חשש לדבר הב"ח ואף דמעשר הוין סבירא להו לאנן אבקה כשיטת רבנו תם, כדמכיה לקמן סימן שלא עיף ה כמה שכתב שם לענין מילה, עין שם. אכן הגור"א דחה שיטת הראשונים הג"ל, ועין בספר סדר ומנים מה שכתב בפרוש דברי הראשונים, ומכל מקום להתחלה בודאי כולו לחוש לדברי הראשונים ולהקדים מעט יותר בהולקת הנחות כדי לצאת גם שיטתו, וכמו שכתבתי במשנה ברורה עיף קטן כב, וכמו שכתב הב"ח שכן היה מנהג הקהלות מאז: (יא) שהוא שלשה מילין ורביעי. עין כפרי מגדים דהארבעה מילין הם שעות שוות ולא זמניות, אם כן לפי זה אפילו בתקופת תמוז גם כן השעור הזה, אע"פ כספר

שער היציין

ב יז. רין: יח. ויש עוד זמן מועט לר' יוסי עד צאת השלשה מוכבים, והא לדידה אחר השלש השלש רבעי מעל צד בין השמשות הוא, כדאימא בנפיקא, אלא שפסגין שהוא זמן משוח לא חש השלחן ערוך להכבו:

באר הגולה לג:

הלכות שבת סימן רמא

רצה לעשות ממנו מקצת עושה, ובלבד שיוסיף (כ"ב) איזה זמן שיהיה ודאי יום מחל על הקדש. וישעור זמן בין השמשות הוא (כ"ג) שלשת רבעי מיל, שהם מהלך אלה וקחש מאות אמות (כ"ד) קדש.

ו שבת לו ורבי יהודה ורוב הפוסקים הלך רבא.

באר היטב

ו. אלה ותיק. והוא כמו רביעית שעה קדם צאת הכוכבים. ורב פוסקים קדם הלילה צריך להוסיף שהוא חלק שנים צער, ומא דשביעית דתוספת הוא

משנה ברורה

שבת או על ידי אמירת ברכו, ובלקמן בסעיף ד. ואם מהני לזה קבלה בלבד. עין לקמן בסימן תרח סעיף ג בהג"ה ובמשנה ברורה שם. ועין לקמן ברט"א סעיף י בהג"ה, דמנהגו שהאשה הפולקת גרות לשבת היא מקבלת שבת בהלכה זו: (כ"ב) איזה זמן. ולא סגי בהוספה כל שהוא, אלא שצריך קצת יותר. ושעור התוספת עם בין השמשות ביחוד "עולה כמעט חצי שעה. ועין בבאר הגולה (אות יב): (כ"ג) שלשת רבעי מיל. והוא "לערך רבע שעה. והנה השלחן ערוך הזכיר בסעיף זה דעת רבנו וס' וס'עו, אכל הרבה מהראשונים סביבא להו, וגם הגר"א הסכים לשיטתם, דבין השמשות מתחיל חכך אחר תחלת השקיעה, היינו, משעה שהחמה נתכסה מעינינו, ונמשך זמנו כדי שלשת רבעי מיל, ואחר כך בסמוך לו יוצאין השלש כוכבים בינונים, והוא לילה מן התורה לכל דבר. ולפי זה יש לזהר מאד שלא לעשות מלאכה אחר שהחמה נתכסה מעינינו, ואפילו מלאכת מצוה, כגון הדלקת הנרות לסעודת שבת, גם כן יזהר מאד לגמור הדלקתם קדם שתשקע החמה, דאחר כך הוא בכלל בין השמשות, ועין לעיל בסעיף קטן ו. ולכתחלה אין להתמיהן עד הרגע האחרון, רק יקדים הדלקתם משעה שהשמש הראשי האילנות, כדלקמן. ומי שפחמיר על עצמו ופורש עצמו ממלאכה חצי שעה או על כל פנים שליש שעה קדם שקיעה, אשרי לו, דהוא יוצא כזה"ל, ודי שיטת כל הראשונים. ועין מוצאי שבת, עין בבאר הגולה (אות יא) שבארנו בשם הפוסקים הדלכלי עלמא השעור דשלשת רבעי מיל משמנה לפי הזמן והמקום, ולא נאמר זה בגמרא אלא באפק בכל ובזמן ניסן ותשרי שהימים והלילות שוים, ובמקומותנו שנוטה לצד צפון העולם, מתאריך הרבה יותר, על כן יש לזהר מאד שלא לעשות מלאכה במוצאי שבת אף שנתאחר זמן רב אחר השקיעה, עד שיראו שלשה כוכבים קטנים, וקדלקמן: (כ"ד) קדם הלילה. לילה נקרא מן התורה לכל דבר, משיראו שלשה כוכבים. ועין בבאר הגולה (אות יז):

באור הלכה

מנחת כהן דעתו להלכה, ואפילו לשיטת רבנו עם הארבעה מילין הם זמניות ובימי הקצן מאריך יותר, ולא נאמר דברי הגמרא רק בזמן ניסן ותשרי שהימים והלילות שוים, מה שאין כן בשאר ימים משמנה הענין לפי הזמן ואד למצוה מסיק עם שאין לסמוך על ספקא זו רק להחמיר, ויגון במוצאי שבת, ולא להקל. וכן משמע מה שכתב המגן אברהם בשם מהר"ל דלענין קבלת שבת פשיטא דאזלין בכל יום אחר שעותיו ורצה לומר, שמתחיל הזמן העמיד השחר עד צאת הכוכבים, שבתו נקבל הזמן הארבעה מילין גם כן אחר שעותיו, וכן הוא גם דעת הגר"א בבאורו דכל שעורי הגמרא בין דארבעה מילין שהוא עד צאת כל הכוכבים לשיטתו, ובין דשלשת רבעי מיל שהוא זמן בין השמשות, הכל הוא בזמן ניסן ותשרי, מה שאין כן בזמן אחר משמנה לפי הזמן, ובימי הקצן הבין השמשות מאריך הרבה יותר. וכן כתב הגר"א עוד, דשעורי הגמרא לא נאמר רק באפק בכל, אבל במדינותינו שנוטים לצד צפון, הבין השמשות מאריך תמיד יותר, וכן כתב ספר מנחת כהן, ומי הוא במונע שידל לזמן הזמן בצמצום, על כן במוצאי שבת יש לזהר מאד אפילו לדעת הגאונים והגר"א שלא לעשות מלאכה עד שיראו השלשה כוכבים בינונים, שזהו הסימן הפקוק ללילה הנאמר בגמרא בבמה מקומות ובמקומות ב ע"א ופסיים ב ע"א ומגלה כ ע"א וקדם לכן לא הוי לילה ודאי, וסימן זה ש"ך בכל מקום ובכל זמן, אך מפני שאין אנו בקיאים בבינונים צריך קטנים ובלקמיה. ועין בסימן רצ"ג מה שכתבנו אודות הכסף העליון ושזה לחתונו, מה שש"ך גם כן לענין מוצאי שבת. ולדעת רבנו עם צריך להמתין במוצאי שבת מלעשות מלאכה עד זמן ארבעה מילין, שהוא על כל פנים שעור שעה וחמש עשרה התחלת השקיעה, שדעתו או זמן יציאת שלשה כוכבים בינונים, ונכון לכתחלה לצאת דעת רבנו עם וכל הוי ברוחא הפתוחים בשיטתו, שלא לעשות מלאכה במוצאי שבת עד שישלם השעור דארבעה מילין. ועין מה שכתבנו לקמן בסימן רצ"ג בבאר הגולה דבור הפתחיל עד, בסוף הדבור מה שכתבנו שם. ולענין שעות זמניות כימים הארבעים נראה, דאם רואה שהכסף העליון ושהו לחתונו, והינו ששקע האדם מן כל כפת הקיץ בצד המערבי, ויש גם כן שלשה כוכבים, אין צריך להחמיר להמתין על שעות זמניות כימים הארבעים אפילו לדעת רבנו עם ויהא אלו שני הכוכבים גם כן נאמר בגמרא (שבת לו) על זמן הלילה, ואיתא גם כן שם בגמרא דאש"י הוי מסתכל על סימני והסוד, עין שם בגמרא, ומשמע דכסין זה לבר היה מסתכל, ויהי דאין אנו בקיאים על כך פתחה, על כל פנים בהצטנן גם כן סימן הכוכבים, פנאי שוב אין לנו להחמיר יותר. ומסתובל לנו לומר שאין אנו בקיאים בחשבון האקסוס שמשמנה המה במהליטותיה לפי המקום והזמן, ועל כן אין אנו יודעין היטב חשבון הארבעה מילין שהוא רק סימן אהר, ויש לנו כמה הלכות, משנאמר שאנו טועין באלו השני סימנים:

(י"ב) איזה זמן. עין במשנה ברורה שכתבנו ולא סגי וכו', מן פתח הרא"ש בבבבא פרק המביא, והובא בבית יוסף, וכתבו הפוסקים דלא אהביר שעורו מן הגמרא, ונראה דעל כל פנים הוא פחות מקדי שלשת רבעי מיל ודאי לאו הכי יחא שעה חסופת בראש השנה ת"ט ע"א וכו' ומתחיל ורבי עקיבא, כמה שהקשו מהא דאיתא בשבת פסק משנה, עין שם, ולכן סתמתי במשנה ברורה כהתיי אדם: נ"א ושעור זמן בין השמשות וכו'. הנה בשבת לה אמרנו, הלכה כרבי יהודה לענין שבת והלכה כרבי יוסי לענין תרופה, והוא הדין לענין מוצאי שבת, כמו שכתבנו הפוסקים, ולקאורה יש לענין, כיון דשעור דרבי יוחנן שפסק מן הוא משום ספקא, כדומכ שם בגמרא, אפשיך דלא מתמרין רק לענין דאורייתא דספקו לתקרא, אבל לענין כל השבותין, אפילו אם נסבר דגורו עליהן בין השמשות, הוא רק בבין השמשות דרבי יוסי, אמנם מסתימת השו"ל שנתן ערוך משמע, דקאי גם על תא דרביעין א דמנתי בשבותין שהם דרבנן, וכן מוכח מרמ"א בהג"ה בסעיף א, וכעין זה משמע גם כן לה ע"ב בתוספות דבור הפתחיל הקשה וכו', עין שם בסוף דבריהם, וכן מוכח מהרמב"ם שכתב בפרק ה מהלכות שבת הלכה ד, משתשקע החמה הוא הזמן הנקרא בין השמשות בכל מקום, ובפרק כר הלכה י כענין השבותין כתב שהם בין השמשות, הרי מפרש שמשקיעת החמה שהוא בין השמשות דרבי יהודה אסור השבותין האמורים בבין השמשות. ואמנם בפרק דאזלין בה הללא בבין השמשות ותלין שהוא לילה, כגון לענין תענית חזיר ועין ברא"ש פרק פמה מדליקין סימן כד, וכיסין חסכט סעיף א בבאר הגר"א שם, משמע מדברי הרא"ש, וכן הוא גם כן בחדישי הרשב"א בשם רבנו יונה, דהוא אפילו בבין השמשות דרבי יהודה, ולפי זה לענין תענית העומר, לדעת המקליין בבין השמשות בסימן חס"ט ומסתובל לנו לומר מותר אפילו בבין השמשות דרבי יהודה, וכן לענין שבות בין השמשות לצורך מצוה, דקומא לן בסימן שמב דלא גזרו עליה, ולדעות האחרונים שבוירין שם דהוא אפילו במוצאי שבת יהיה גם כן מותר לפי זה גם בבין השמשות דרבי יהודה, אף דרבי יוסי הוא ערין ודאי יום ולא בין השמשות. אך יש לענין, לפי מה שכתב הגר"א בבאורו וכן בספר קרבן נתנאל, והתפלאו שניהם על הרא"ש כמה שפקל לענין תענית, משום דהא קומא לן דלמקרא הלכה כרבי יוסי, ואם כן לדריה לא הוי אפילו ספק לילה קדם לכן, והרי גלי לא מקליין לומר דספקא מותר והלכה כרבי יהודה, דגם זה הוא ספק, אם כן אפשיך בנגענו גם כן, לענין שבות במוצאי שבת או לענין סמירה גם כן לא מקליין משום ספקא דרבנן, כיון דרבי יוסי אפילו ספקא לא הוי:

(י"ג) קדם הלילה. לילה נקרא מן התורה לכל דבר, משיראו שלשה כוכבים בינונים, ומפני שאין אנו בקיאים בין הדולים לבינונים, על כן צריך לפרש ממלאכה לפי האפק והזמן, וכמו שכתבנו לעיל, ובמדינותינו נגילות להראות הכוכבים קדם השלמת השעור דארבעה מילין, לא יוכל לעשות מלאכה בערב שבת עד השלמת הזמן הבאר בשלחן ערוך אפילו לדעת רבנו עם, מי כר חשך היום באותו הזמן והוא לילה או על כל פנים ספק לילה, אלא יתיר על כל פנים חצי שעה ורקולו בזמן בין שבת ומוצאי שבת או לענין סמירה גם כן לא מקליין משום ספקא דרבנן, כיון דרבי יוסי אפילו ספקא לא הוי:

שער הגזיון

ט. חיי אדם: ב. מן אברהם ודעת המקל יעקב כסיון חט ודעת הגר"א שם הוא מעט יותר: כא. הנה, אפילו לשיטת ר' אליעזר סמיר, ואפילו אם נסבר דהוא חיי צעירי וארבע מנות, ויצא בזה מרינא גם תוספת שבת להרבה אחרונים.

באר הגולה

הלכות שבת סימן רסא

ד שם לה. ח מרדכי.
ט טי יוסף.

ה'לילה. הגה ואם רוצה ^(ט"א) להקדים ולקבל עליו השבת ^(ט"ב) מפלג המנחה ואילף, **(כה)** הרשות בידו (טור ואגור בשם תוספות) שהיה המור תוספת שבת שהוא מקבלו ברוצו ואינו אלא עשה בקבלתו מדין השמשות שהוא ספק אסור סקולה טי, ועין מהניח פדנה שקבת לישב זה והאריך מענו זה וכתב דאם קבלו המבור יש להחמיר, כמו שקבת הבית יוסף סעיף ד, אכל אם קבלו לשבת כחידו יש להחמיר פקדו רבנו יואל וכמו שקבת התכס צבי דמסתימת פוסקים ראשונים משמע כ"י, וכן נראה דעת השולחן ערוך לקמן סימן שצג, ואפשר וגם רבנו שמריה דאסור מורה כחידו, אף דמהשור משמע דאסור אף כחידו, עין שם. ועין בגיטל מרדכי, דלקמן שצג מיר דאמר שמקבל תוספת שבת, אם נן אינו רק עשה, משום הכי יש להקל במשבות, אף על גב דהקלמה שבקדוהי על שבת, אחר ענין פרכו, מקל מקום המספר נמשך אחר לשון הסוד שם, מה שאין כן כאן מירי אחר ענין פרכו שכן הוספה מקבל קדשת שבת ממש, משום הכי השמיט דעת הפוסק, עין שם:

שערי תשובה

(א) מערבין. עין פאר היטב. ועין כש"ת חכם צבי סימן יא שקבת ששבת האוסר המור מאד שיהיה המור תוספת שבת שהוא מקבלו ברוצו ואינו אלא עשה בקבלתו מדין השמשות שהוא ספק אסור סקולה טי, ועין מהניח פדנה שקבת לישב זה והאריך מענו זה וכתב דאם קבלו המבור יש להחמיר, כמו שקבת הבית יוסף סעיף ד, אכל אם קבלו לשבת כחידו יש להחמיר פקדו רבנו יואל וכמו שקבת התכס צבי דמסתימת פוסקים ראשונים משמע כ"י, וכן נראה דעת השולחן ערוך לקמן סימן שצג, ואפשר וגם רבנו שמריה דאסור מורה כחידו, אף דמהשור משמע דאסור אף כחידו, עין שם. ועין בגיטל מרדכי, דלקמן שצג מיר דאמר שמקבל תוספת שבת, אם נן אינו רק עשה, משום הכי יש להקל במשבות, אף על גב דהקלמה שבקדוהי על שבת, אחר ענין פרכו, מקל מקום המספר נמשך אחר לשון הסוד שם, מה שאין כן כאן מירי אחר ענין פרכו שכן הוספה מקבל קדשת שבת ממש, משום הכי השמיט דעת הפוסק, עין שם:

באר היטב

שלושים יום חלק שנים עשר משה בשם מהר"ם, וכן כתב הפ"ח, עין עלת המיר וסגן אברהם: ז. מערבין. אפילו לרבי מצנה, והוא הדין דאסור לכתוב למרחץ אפילו להודיע, ברכות דף כו. עין נקטת הגרולה ובתשובת חכם צבי סימן יא: ט. השבת. ובמדינות אלו אין נוהגין לומר מזמור, ולכן ענין פרכו הרי קבלת שבת, דרכי משה, וכן כתוב בסימן רסג סעיף י. ועתה נוהגין לומר מזמור, ואפילו הכי אין מקבלין שבת ועושים כל מלאכות עד פרכו, דמעקרא הכי קבלו עליהו, ב"ח, מגן אברהם:

באר הגולה

השמשות ותוספת שבת, וכמו שקבת בספר ח"י ארסן קדם הזמן שרגילות להתראות הכוכבים באותו מקום. וכל זה לדעת רבנו חס, אכל כבר כתבנו לעיל דלדעת הגאונים צריך לפרש ממלאכה חכך אחר שקיעה, דמתחיל בין השמשות:

^(ט"א) להקדים וכו'. הגה לפי מה שקבת המחבר לקמן בסימן תנט סעיף ב מוכח דסבירא לה דשמים עשרה שעות היום נחשב מעמוד השחר עד צאת הכוכבים, ופלג המנחה הוא שעה ורביע קדם צאת הכוכבים, אם כן אין בין דברי הרמ"א להקדום רק חלק עשרים מן השעה, דארכעה מילין הם שעה וחמש לפי דעת המחבר שם, ומפלג המנחה עד הלילה הוא שעה ורביע, ונדוע דרביע יתר הוא על חמישית רק בחלק עשרים. אחר כך מצאית בלבוש בסימן רסו שהעיר בכל זה, ועין שם שדעתו באמת שפלג המנחה הוא שעה ורביע קדם השקיעה. ועין במשנה ברוכה:

^(ט"ב) מפלג וכו'. עין בקרי מגדים שקבת דמי שקמבל שבת בתוך הארבעה מילין הוא דאורייתא ובעשה דתוספת שבת, וכן הזמן הזה עד פלג המנחה הוא רק מדרבנן:

ג ^(ט"ג) מי שאינו בקי וכו'. הוא תלמוד ערוך בשבת לה עמוד ב. ולפי זה בזמננו, דבנדאי לא קים לן גם כן בשעורא דרבנן, ובפרט שבת דהוא מסור לכל, בנדאי החיוב על פי הדין לבלי עלמא להדליק קדם השקיעה. אחר כך מצאית זה בשלחן ערוך של הגר"ו שהזהיר מאד על הדבר, עין שם, וכתב שם עוד, דאם יהיה איזה אנס חס ושלום שלא תוכל למהר להדליק עד שקיעת החמה, אזי תצוה לאינו יהודי להדליק נרות של שבת והיא חכרו עליהו הבוכה, ותבא עליה ברכת טוב ותקבל שקר על הפרישה, עד כאן לשונו. ועין לקמן בסימן רסג במה שקבתנו במשנה ברוכה סעיף קטן כא בשם האחרונים, שדעתם, דאין לאשה לכוון בזמן שהאינו יהודי מדליק:

ד ^(ט"ד) אין מערבין. הינו, ערובי חצרות, כמו שפרשתי במשנה ברוכה, וכן מפרש במרדכי סוף פרק בבה מדליקין, דהדין הזה נובע ממנו ונלפלא על הפרי מגדים שרצה לומר דהיא אירי המספר בערובי חומותיו. ועין במרדכי שם שרבנו יואל חולק על זה ומתיר, והמתבר סתם פה קדעת המחמירין בזה וכן הרמ"א בסימן רג סעיף ב בהג"ה סתם להחמיר. והנה בשלחן ערוך סימן שצג סעיף ב הביא פלגתא בנה, ומשמע שם דהוא נוטה יותר לדעת המתירים:

וכן משמע ממגן אברהם סעיף קטן ז: **(כט)** שעדין יום הוא. רוצה לומר, אפילו הוא י' זמן הרבה קדם בין השמשות ^(כ) כל שהוא אחר פלג המנחה: **(ס)** אין מערבין. אפילו לרבי מצנה: **(יא)** בענין פרכו. דמסתמא פירן שמוזכר שבת הוי קפבלה, וכתב המגן אברהם, ועתה נוהגין לומר מזמור שיר וגו', ואפילו הכי עושים כל המלאכות עד פרכו ונהיגו, בשמון הוא קדם בין השמשות, והשם, משום דמעקרא הכי קבלו עליהו ואין מתכוננים בזה לקבלה. וכל זה בזמן המגן אברהם, אכל במקומותינו המנהג כהיום, מיד שאומרים מזמור שיר מקבלין הצבור שבת עליהו, ואסור בכל המלאכות אפילו עדין היום גדול מפרי מגדים ודרך החיים. וכתב בספר דרך חכמה, דהוא הדין במקומות שנוהגין לומר לכה דודי וקסמין בואי פלה, הוי קבלת שבת ממש, ועין בתוספת שבת:

שער הציור

ד כב. ברכות כ"ו: כג. מגן אברהם ושאר אחרונים: כד. מגן אברהם: כה. באור הגר"א בסימן שצג ושאר פוסקים: כו. מגן אברהם בסעיף קטן ז: כז. דרך חיים:

מ"ז מנן דוד

אורח חיים תר הלכות ראש השנה

מנן אברהם נ"י

באר הגולה

בשבת, אלא הוא כאלו לא התפלל של שבת ולא ידחה שבת. וא"כ הוא הדין ממש האי דינא, דאם לא היה אפשר למול ביום ו' עד סוף וכבר התפלל של שבת ועדיין יום הוא ואז יכול למולו דבזה חייב למולו ולא משגיחין בחפלה שעשה שבת, דמה לי שבת הבא לענין למולו שבת ומה לי בלא יכול למול עד סוף היום, והטעם המצוה לא תלוי בחפלתו לדחות המצוה בשעתה, ולא דמי למה שכתבתי ביו"ד (י) סימן ת"ב [סי' ו] בשו"ע [פס"ק יא] דמי שהתפלל ערבית דלא יתחיל או האצילות מטעם דהוי תרי קולי דסתרי אהדדי, דאם הוה חומר'א דמה צ"ק שלא יתחיל עד יום ממחר, וכן לענין ו' נקיים [שם סימן ק"ז ספ"ק א' בהגה] דלא תתחיל למנות עד יום ממחר אס' התפללו כבר ערבית א"ע שיעדין יום, היינו גם כן מנד החומר'א, ובאמת צדיעבד מהני, כדאיתא שם, כלל הדבר בזה, שצמקום שיש חיונ מצוה בזהאיא שעתא אין קבלת שבת של זה מועיל לבטל חובת המצוה היא, כיון שאי אפשר בענין אחר לקיים המצוה כדלעיל. ומאל בזהאיא דשופר ומילה שזכרנו חייב לתקוע ולימול באותו זמן שיש עוד יום אפילו אם התפלל כבר ערבית של שבת, אלא דנראה לי דע"כ יש כאן צ' מילי דסתרי אהדדי, דהכל יודעים בינינו שאין מוקעים שבת והוא עשאו כבר שבת, וכיון דכרכות אין מעכבות על כן תקיע בלא כרכה, אבל במילה אין כאן סתרי אהדדי דהא שייכא מילה אפילו שבת אס' היא בזמנה. ואין להקשות הא גם בשופר יש סתרי אהדדי דהא אין מוקעין בשבת, הא לא קשיא, דודאי לא מצטלין מצוה בזמנה בשביל סתרי אהדדי, דזה לא אמרינן אלא באינו תלוי המצוה באותו הזמן, וזהו, דגם שבת אין איסור לתקוע, דשכמה היא ואינה מלאכה כדאיתא בגמרא [ראש השנה כ"ג, ב] אלא (חיונ) [דל"ן] [ב] לתקוע שבת משום שמה שטלנו צרשות הריב, וכל שהוא מוקע (י) דרך רשות אין חשש זה, וא"כ זה המוקע בסוף לא הוי סתרי עם מה שקבל שבת עליו, דאפשר דדרך רשות הוא מוקע ואין הסתירה מוכחמת, מה שאין כן בשבת התקיעה הוא ודאי סתרי, כן נראה לי כדור בהאי מלתא. א"ח"ב ראיתי בתוספתא (פ"ה) [סוכה פ"ד הלכה ו] שהביא המדרכי שזכרתי ויש בו נוסח אחר ח"ל, שלישית להבדיל את העם כו' נעל לקרות מעבירין ממנו חבשיל מגבי כירה וטומנין לו מיחם ומדליקין גהר, גמר מלקרות אפילו מיחם בידו אין טומנין אלא גמירין אפילו כר בידו, ע"כ. והך מלקרות פירוש מלקוע, וכן הוא בסמ"ג בהלכות שבת [עשן ג]. ונראה לי כיון שמדמה טמינת חמין להדלקת הנר (ובגמרא שלנו שנה ג, א אמר ספק חשיכה דאין מדליקין הנרות ואפילו הכי טומנין החמין) משמע שגם טמינת חמין בתוספתא הוא מלאכה חמורה, והיינו שטומנין חבשיל אונן צענין שעדיין לא נחבשל וטומנין אותו שאח"כ יתבשל בדרך הטמנה שלנו. ומאל דאין קשיא של תלמידים המוכרים שם קושיא כלל, דמה שזכר טומנין את החמין היינו חמין מבושלים אלא שטומנס שלא יענונו, וזה מותר דוקא בספק חשיכה לא קודם לזה, ואין שום הוכחה מזה לחלק בין קבלת שבת לספק חשיכה, כן נראה לי, דוד הוא הקטן הלוי:

ב יאמר שהחיינו. דאף דקדושה אמת היא, מכל מקום צ' ימים הם, עיין בטור וב"ח [ד"ה ומ"ש]. ויש טועים ליקח אף בשאר ימים טובים פרי חטא, וטעות הוא: ג ויש אומרים דאומרו. וטוב ללבוש בגד חדש בשופר:

תרא א אף בארץ ישראל.

ש"ק הביט לין עשו צ' ימים: תרב במיל'א אומרים זכור ברית ואל תפסד פומון יה איום (לבוש ספ"ק ב). ובמדלינה זו אין אומרים רק זכור ברית: אין אין משביעין. ועל כל פנים מצוה לשפוט להוציא גזילה ממחמת ידו (לבוש סימן מרג):

ואומר שהחיינו (י) ואם אין מצוי [הגה] בגד חדש או פרי חדש צ' עם כל זה ב יאמר שהחיינו: ג ד אס' חל יום ראשון בשבת אומר שהחיינו בשופר י ביום שני: הגה ג [א] ויש אומרים לאומרו (א) אפילו אס' חל יום ראשון בחול (א) וכן המנהג במדינות אלו:

סימן תרא

סדר יום שני של ראש השנה, ובו ב' סעיפים:

א (א ב) ביום שני [הגה] (ב) ומפליג כמו ביום ראשון קורים מוהאלהים נסה את אברהם [בראשית כב, א] עד סוף סידרא [א] ומפטייר קורא כמו אתמול (ב) ומפטייר בירמיה [לא, א] כה אמר ה' מצא חן במדבר עד הבן יקיר לי אפרים [שם, טו] י ובמיוצאי ראש השנה מבדילין (י) כמו במיוצאי שבת (י) אלא שאין מברכין על הכשמים (י) ועל האש:

ב א א אף בארץ ישראל עושים כראש השנה שני ימים:

סימן תרב

סדר עשרת ימי תשובה, ובו סעיף אחר (א):

א הגה (א) ומתענים למחרת ראש השנה והוא תענית ציבור: (א ב) בכל הימים שבין ראש השנה ליום הכפורים א מרבים בתפילות ותחנונים: הגה (א) ואומרים (א) באינו מלכנו ערב ובוקר (י) מלבד שבת (י) ואפילו אס' חל מילה שאין אומרים מתנון אפילו הכי אומרים באינו מלכנו (י) ואומרים בכל יום (א) שלש פעמים וידוי קודם עלות השחר (י) מלבד בערב יום כיפור שאין אומרים אותו אלא פעם אחת (א) ואין טומנין חטא וכן א אין משביעין אדם (א) בנית דין עד אחר יום כפור (א) אין מקדשין (י) הלכנה עד מוצאי יום כיפור (י) ושבת שצין ראש השנה ליום כיפור צ' המנהג לומר צו דאקדך:

מעכבות על כן תקיע בלא כרכה, אבל במילה אין כאן סתרי אהדדי דהא שייכא מילה אפילו שבת אס' היא בזמנה. ואין להקשות הא גם בשופר יש סתרי אהדדי דהא אין מוקעין בשבת, הא לא קשיא, דודאי לא מצטלין מצוה בזמנה בשביל סתרי אהדדי, דזה לא אמרינן אלא באינו תלוי המצוה באותו הזמן, וזהו, דגם שבת אין איסור לתקוע, דשכמה היא ואינה מלאכה כדאיתא בגמרא [ראש השנה כ"ג, ב] אלא (חיונ) [דל"ן] [ב] לתקוע שבת משום שמה שטלנו צרשות הריב, וכל שהוא מוקע (י) דרך רשות אין חשש זה, וא"כ זה המוקע בסוף לא הוי סתרי עם מה שקבל שבת עליו, דאפשר דדרך רשות הוא מוקע ואין הסתירה מוכחמת, מה שאין כן בשבת התקיעה הוא ודאי סתרי, כן נראה לי כדור בהאי מלתא. א"ח"ב ראיתי בתוספתא (פ"ה) [סוכה פ"ד הלכה ו] שהביא המדרכי שזכרתי ויש בו נוסח אחר ח"ל, שלישית להבדיל את העם כו' נעל לקרות מעבירין ממנו חבשיל מגבי כירה וטומנין לו מיחם ומדליקין גהר, גמר מלקרות אפילו מיחם בידו אין טומנין אלא גמירין אפילו כר בידו, ע"כ. והך מלקרות פירוש מלקוע, וכן הוא בסמ"ג בהלכות שבת [עשן ג]. ונראה לי כיון שמדמה טמינת חמין להדלקת הנר (ובגמרא שלנו שנה ג, א אמר ספק חשיכה דאין מדליקין הנרות ואפילו הכי טומנין החמין) משמע שגם טמינת חמין בתוספתא הוא מלאכה חמורה, והיינו שטומנין חבשיל אונן צענין שעדיין לא נחבשל וטומנין אותו שאח"כ יתבשל בדרך הטמנה שלנו. ומאל דאין קשיא של תלמידים המוכרים שם קושיא כלל, דמה שזכר טומנין את החמין היינו חמין מבושלים אלא שטומנס שלא יענונו, וזה מותר דוקא בספק חשיכה לא קודם לזה, ואין שום הוכחה מזה לחלק בין קבלת שבת לספק חשיכה, כן נראה לי, דוד הוא הקטן הלוי:

תרב (א) ואין גותנין חרם. שלא לעורר כמות הדין בזמן ההוא. וכן אין משביעין, שחוששין ביותר להציא עושה שצוה לעולם ח"ו. אבל לעשות דין בין אדם למצורו, ודאי מצוה רפה יש לדון, וכן כתב בלבוש [סימן מג] מטעם דכשיש דין למטה אין דין למעלה:

ערך דחם למהריק"ש

תרב סוף פ"ה ב בחנה שלא לנרן על הלנה עד מוצאי יום הכפורים:

אוצר מפרשים

בשבוועות (תמו השנה). והביאו מהר"ם בהג"ה ליו"ד סימן ר"ל ובתשובת מהרש"ם ליו"ד סימן קט"ו, עד כי העלה המחבר הג"ל דע"פ מדי ספינא לא נפק, וקיימא לן ספק ברכות להקל. והמענין בברכי מוה"ר"ט נתיי' סימן טט דכתב הא דברדי תורה לא מהני, היינו אס' אפשר לתקן הלאו בהא דלא מהני מעשיו, מה שאין כן אי כבר נעשה המעשה והאיסור במקומו עומד. וכן הדין נמי בלולב, ופשטו הוא: א (ש"ע סוף א) מרבים בתפילות, ויחד אינו אומר יג מרות, מטעם דאמר תרב רבי יוחנן וראש השנה יד, כו בלמד ששופטת הקב"ה כשילוי ציבור כו, ולכר

ג. האגור [סימן תמק"א] כדעת רש"י [מחור עט"ו סימן טז] ושכ"ס והעיקור [הלכות שופר קה, ג; ש"ס השע"א ח"ו סימן טו]: ד. טור [הגהות מיימוניות דפוס קושטא שופר ג, ו]; תרא א. כרימ"א מגילה דף ל"א [ש"א]; ג. טור וזימניו לעיל בסיומן תל"א [אות ג]; ג. הרי"ף בפרק קמא דעילה [ג, א] והרמב"ם בפרק ה' מהלכות קידוש החודש [הלכה ט] ובפרק א' מהלכות יום טוב [הלכה כ"א]; תרב א. טור (ס"ט) [מנחם ע"ג] ובסימן תמק"א [עמוד טז]:

צינונים לר"מ"א (א) הגהות מיימוני הלכות שופר [אות ג; מהניט ל"א כרימ"א מנח"א הלכות עמוד דף טז]; תרא א. טור; תרב א. טור; א. טור; מנהגים [ג"ל] טור"א מנח"א פסחה ימי משונה עמוד א, שתיי נוסחא מספר [30]; ד. רוקח [סימן ו] וסימן יר"ל; ה. מהרי"ל [הלכות שפחה ימי משונה עמוד דף]; (א) דרכי משה אות א ובסימן תכו; מהרי"ל שם; (א) דרכי משה אות א:

הגהות והערות

(ב) תוקן ממנהרות חמ"ד מ"פ; תרב א. עיין סימן מנח הערה א; ב. דפנינו כתוב דני אליהו ליתא, אולם איתא כן במחמתא ויבא חות ב; ופיקין דניו אלעונו פיק לט [שם מהדורות סוף פיק לט]. אף במחמתא ע"ש פירוש הר"ל השומע; ג. בספת ספרים שלפנינו איתא רק כשהוא מנוסח, אף בשמחה א"ט

תקצ

דברי

סימן מה

יחזקאל

בלבד חייביה רחמנא כמו כן אינו חייב בסוכה ואע"ג דמדברי התוס' (בר"פ ערבי פסחים) משמע דאי לאו דמדמינן מצה לפסח לענין דבעי לילה היו יוצאין יד"ת מצה אף קודם שתחושך כשאר סעודת שבת וי"ט מתורת תוספת אלמא דהתוספת הו"ל מגוף היו"ט מ"מ הרמ"א חשש לדעת התוס' בכתובות הנ"ל דדין תוספת לא איתרבי אלא למלאכה לבד ולא לשאר מילי:

[כתבנו] תוספת שבת ויו"ט אינו חלק מגוף השבת ויו"ט עצמו אלא רק להוסיף מחול על הקודש הוא, ובוה אפשר ליישב מה דקשה לדעת הטור (אור"ח סי' רס"א) דס"ל תוספת שבת לאו דאורייתא ולענין יוהכ"פ ס"ל (בסימן תר"ח) שהוא מדאורייתא אף לענין מלאכה וע"ש בב"י וא"כ תיקשי מהא דאמר בחולין (דף ק"א) דשבת ויוהכ"פ הוי איסור בת אחת והרי יוהכ"פ קדים מזמן התוספת ולפמ"ש א"ש דכשקידש היום פקע תורת תוספת וחאיל שבת ויוהכ"פ בב"א,

ועפ"ז מיושב גם קו' השעה"מ (פ"ח ממ"א) שהקשה בהא דתנן (שלהי מכות) יש חורש תלם אחד וחייב שמנה לאוין וחשיב התם שביעית ויו"ט ואיך חל יו"ט אשביעית הא לאו בב"א הוא דאיסור שביעית קדים דל' יום לפני ר"ה אסור לחרוש ד"ת כדאיתא פ"ק דר"ה ואף דיו"ט הוי איסור כולל מ"מ האי תנא ל"ל כולל כדאמר התם ע"ש ולפמ"ש א"ש דל' יום קודם שביעית דהוא רק מתורת תוספת בעלמא פקע כשבא שנת שביעית עצמו והיינו כשקידש היום וחלו יו"ט ושביעית בב"א, ולפמ"ש הריטב"א (שם) דדוקא באיסור הבא ע"י עצמו ל"ל כולל ולא באיסור הבא מאליו בלא"ה ל"ק מיו"ט דאיסור הבא מאליו הוא וחל בכלל ועפ"ז יש לפלפל עוד בד' השעה"מ (שם)

מזה לשאר מ"ע שהז"ג דאפשר דגלי קרא תוספת הוי מ"ע שלא הז"ג וה"ט משום דאין התוספת חלק מיו"ט עצמו ר"ל מגוף היום הבא כדי שנאמר דהזמן הוא הסבה המחייבת אלא דגלי קרא שצריך להוסיף מחול על הקודש ומה"ט נשים איתנייהו בתוספת אע"פ שאינן בעשה דיו"ט עצמו משום דיו"ט עצמו הו"ל מ"ע שהז"ג משא"כ עשה תוספת כיון דמה שיש זמן לקיומה הוא מכח ההכרח דיו"ט ולא מצד עצמותו ומה"ט כתבו התוס' בכתובות (דף מ"ו) עלה דאמרינן דלמא דמסר לה בשבתות ויו"ט ואע"ג דאין מערבין שמחה בשמחה משכחת דמסר לה בתוספת דאסורה במלאכה ושמחה ליכא יעו"ש ואי גימא דלאחר דגלי קרא דנשים חייבות בתוספת הו"ל מגוף היום הבא אין לחלק בין מלאכה לשמחה כיון דהו"ל כגוף היו"ט וע"כ דהוא רק מדין להוסיף מחול על הקודש בלבד והיינו לדין מלאכה ולא לשאר מילי:

ועפ"ז א"ש מ"ש הרמ"א באו"ח (סימן תרל"ט ס"א) דלא יאכל בלילה הראשונה בסוכה עד שיהא ודאי לילה ובשם הגר"ס שמעתי לפקפק ע"ז דלפמ"ש הגר"א שם דה"ט משום דילפינן ממצה דבעי לילה ממש וכמ"ש בריש ע"פ ע"ש ולפ"ז אין לדמות מצה לסוכה דכיון דאיכא דין תוספת אף קודם שנעשה לילה א"כ מחויב בסוכה גם בתוספת ובשלמא אין לחייבו בתוספת משום דבעי לילה ותוספת עדיין יום הוא משא"כ בסוכה דאפילו ביום מחויב בסוכה א"כ התוספת דערב יו"ט לא גרע משאר ימי הסוכות ואי משום דצריך לאכול בסוכה כזית בלילה ממש דילפינן ממצה הרי אפשר לקיים הך מצוה בזמנה, ולפמ"ש א"ש דדעת הרמ"א הוא דכמו דס"ל

באר הגולה עט :

הלכות פסח סימן תעא תעב

ו טור פסח ה"ר"ף ו'לה
הסכים הרא"ש כהא
דשמואל פ"ק

הרמב"ם והמגיד פרק ו'. 'וקטן (יג) שאינו יודע מה שמספרין בלילה מציאת מצרים (יד) מתר להאכילו (תרומת הדשן סימן ז). ויש
נוהגין שלא לאכל תורת בערב פסח כדי לאכל (טו) מרור לתאבון (תא"ו נ"ה ח"א), וכן כיום ראשון של פסח כדי לאכל בלילה
שני לתאבון, (טז) וכן נוהגין קצת (כ) למעט באכילת מצה כיום ראשון מהאי טעמא (כל בו), ויש מקמירין עוד שלא לאכל
פרות כדי לאכל התרומה לתאבון, ואין לחוש למנהג ההוא, ויש מתמירין שלא לפרך או לשכר המצות בערב פסח שלא
לבא לאכל מהם (מהרי"ל), (יז) ואין לחוש גם לזה. מצה שנאפה פתקנה ואחר כך נחפרה פ (יח) ונלושה (יט) בינו ושמון,
(כ) אינה נקראת מצה עשירה ואסורה לאכלה בערב פסח (מהרי"ו): ג. (כא) אם התחיל לאכל קדם שעה עשירית
ומשכה סעודתו עד הלילה, דינו כמו בשבתות ושאר ימים טובים, שנתבאר סימן רעא סעיף ו.
(ומצוה כ) לרחץ ולגלות בערב יום טוב וללבש בגדים נאים כמו בשבת, ועין לעיל סימן רס ורסכ):

תעב דיני הסבה וארבע פוסות. וכו' ט"ז סעיפים:

א. איהיה שלחנו ערוף מבעוד יום (א) כדי לאכל מיד ב כשתחשך, ב ואף אם הוא (כ) בבית
א פרמא פסחים קט
וכפריש רש"י ב פרמא
פס.

שגרי השוקה

באר היטב

ד"ל. לישב הטור דכיון דסופו לשחות חרי רכי כפי מקומה הו"ל ליה טובא, עין פ"ט:
(ב) לשם באכילת מצה כיום ראשון בו, וקח באגרות הרמ"ז לענין סעודה שלישית בפסח
שחל יום ראשון בשבת, שב ואל תעשה עירי, ולרד"ן הו"ל כעוב פסח משום ספקא דיוס טוב
שני של גלויות, ומכל מקום יאכל איזה פרי מעט כדי שיעור לברכה ולא תרבה, משום מצות
אכילת מצה לתאבון בלילה יום טוב השני, עין פ"ט, ונראה מי שאינו מבטל בשום פעם מלעשות
לכית המרחץ ויטבל ואחר תפלת הפנתה יצטק בדיני קרבן פסח, ובשלי"ה העתיק מספר
עין די אהרן:

לאכל מלאש חדש, עין פ"ט. וכתב הקונן אברהם דמצה כפולה ונפוחה אין לאכלו
בערב פסח כל היום דשקמא מצה היא, עין סוף סימן תסא: ו. וקטן. והוא הדין
קטנה. מגן אברהם: ז. לתאבון. ואין למנהג זה טעם. עין עלת תמיר:
ט. ונלושה. אבל מפרת ונתבשלה מתר לאכל, ומברך מרא מיני מזונות, דקרו מעשה
גדולה ונמות, מהרי"ל, עין מגן אברהם ויחקק יצחק: ט. לרחץ. אחר תצות ילך
היום מה שילמד כל אדם, קחב רש"ל אין מברין האכל בקרב פסח: ט. כשתחשך.
עין די אהרן:

משנה ברורה

התר, מכל מקום צריך להפסיק ואינו מתר לאכל רק עד בין השמשות,
ואחר כך צריך להתמיר עד שיהיה ודאי לילה, וכמו שנתבאר בסימן
חבב, ופורס מפה על השלחן ומקדש, ותרו שקנב המחבר, דינו כמו
בשבתות וכו', ולפי מסקנת הפוסקים לעיל פ"ט, אם שתה יין מתחלה
בתוך הסעודה אינו צריך לתור ולברך בברכת היין רק קודם לכו, ואחר
כך אומר הגדה כנהוג, וכשמגיע לאכילה יברך רק על אכילת מצה,
ולא המוציא, כיון שהוא בתוך הסעודה. ואכן לפי מהנהגו ששכרין על
כל פול ונוס, משום דכל כוס נכוס מצוה בפני עצמה, ותקנו תז"ל ברכה צליים,
נראה דאפילו כוה צריך לברך על כל כוס נכוס, ולא מפטר שברך מתחלה
על היין בסעודה. והנהגו האחרונים, דלפי מנהג רמ"א לעיל בסימן
תמד, דאין נוהגין לאכל מצה עשירה אפילו בערב פסח, לא שיהי' קלל
כל עקר דינא דמחבר, דהרי לא אכל פת מתחלה ולא שיהי' לומר
התחיל בסעודה: (כב) לרחץ. אחר תצות ילך לבית המרחץ ויטבל
לכבוד הרגל, ואחר תפלת הפנתה נכון שיתעסק בדיני קרבן פסח,
ויחשב לו הקדוש ברוך הוא כאלו קים בפעל, ובשלי"ה העתיק מספר
היום מה שילמד כל אדם, ויין מברין האכל בערב פסח:

תעב א (א) כדי לאכל מיד. לאו דוקא, א והכנתה, כדי שיהיה
אפשר לו להתחיל הסדר תכף משתחשך ולא
ישתהה: (ב) בבית המדרש. רוצה לומר, שעוסק בלמודו, והוא
הדין לענין תפלה צריך לזרו עצמו לקרות קריאת שמע ולהתפלל
ולילך תכף לביתו:

שער הצינו

יד. תרומת הדשן: טו. אחרונים: טו. מגן אברהם, ובדלעיל בסימן קסח סעיף י. ודוקא
שיש בה תאר לחם צדון ודומכאר פס, עין פ"ט: יז. עין פ"ט במשנה ברורה דמכאר פס, ומה שקנב התק
דכאמרי נמי אין נכון לאכל מי אם בתוך הסעודה: יח. עין פ"ט בערב פסח, והעתיקו הפרי מגדים,
וכן כתב הגר"י: יט. ואפילו אין פרוחין רק יש בהם כניח שמכריזין עליו המוציא, מכל
מקום לענין מצה אינו יוצא בה משום דבענין טעם מצה, וכן כתב הגר"י ובחשוני ובי עקיבא
איתי: כ. דאם טודה הפנה בעקרה, אך שהיא רוחה לא מקרי בשול. ולענין טעון, הגר"י
וחי אדם מקלים כמו בבשול, וכפרי מגדים מסתפק בזה, ועין לעיל סימן קסח במשנה ברורה
סעיף קטן נו, ובשער הצינו פ"ט: כא. דלאחר כך אסור כיון שהוא מחמשה גינים ויבדלעיל:

יד. תרומת הדשן: טו. אחרונים: טו. מגן אברהם, ובדלעיל בסימן קסח סעיף י. ודוקא
שיש בה תאר לחם צדון ודומכאר פס, עין פ"ט: יז. עין פ"ט במשנה ברורה דמכאר פס, ומה שקנב התק
דכאמרי נמי אין נכון לאכל מי אם בתוך הסעודה: יח. עין פ"ט בערב פסח, והעתיקו הפרי מגדים,
וכן כתב הגר"י: יט. ואפילו אין פרוחין רק יש בהם כניח שמכריזין עליו המוציא, מכל
מקום לענין מצה אינו יוצא בה משום דבענין טעם מצה, וכן כתב הגר"י ובחשוני ובי עקיבא
איתי: כ. דאם טודה הפנה בעקרה, אך שהיא רוחה לא מקרי בשול. ולענין טעון, הגר"י
וחי אדם מקלים כמו בבשול, וכפרי מגדים מסתפק בזה, ועין לעיל סימן קסח במשנה ברורה
סעיף קטן נו, ובשער הצינו פ"ט: כא. דלאחר כך אסור כיון שהוא מחמשה גינים ויבדלעיל:

תרומת: ז. כספתא.

באר הגולה קד:

הלכות סכה סימן תרל"ט

ג. אכילה בפסח (ט) בליל יום טוב הראשון חובה, אפילו אכל (כ) ביצת (כא) פת (כב) יצא ידי חובתו, מכאן ואילף רשות, רצה לאכל סעודה, סועד בפסח, רצה אינו אוכל (כג) כל שבועה אלא פירות וקליות חוץ לסכה אוכל, (כד) לדין אכילת מצה בפסח: הנה (ט) ולא יאכל בלילה הראשונה עד שהיא (כה) ודאי לילה (כז) כיום יוסף בשם אורחות חיים, ויאכל (כו) קדם חצות לילה (מהר"י ומהר"ל). ולא יאכל ביום (כז) מחצות ואילף כדי שיאכל בסכה להתבונן (מהר"י), דמנא דאכילת מצה: ד. מכל שבועת הימים קורא (ו) ולומד בתוך הסכה.

י. משנה שם כו פוקקים. כ טור ותרין פס. ל דגמריין ט"ו הקאמר סכה מט"ו הקאמר בתג המעות. מ מירא נרובא שם כח כפרש רש"י וכן פירש שאר פוסקים.

שערי תשובה

וכן דעת הגמון אברהם לקמן סעיף קטן י דכיום טוב ושבת צריך לאכל פירות פת אך לא כפי סכה, ותיבאו בכאר היטב לקמן: (ה) פת. עין באר היטב. ועין במחזיק ברכה שהבאתי דכריו לעיל דפת גמור בעינן לענון ברכה. ולכן קתב דבלילה הראשונה לא יצא עם פת כפינו, עין שם. ולבארנה היה אפשר לומר כיון דביצת אכילה צריכה ואפילו הכי חייב לילה הראשונה משו"ל לה קבע, ואם כן הוא הדין לענון פת כפינו דמהני בה קביעות לענון ברכה והוא הדין לילה הראשונה משו"ל לה קבע. ואפשר לומר דנדקא לענון פת גמור אלא דבצר לה שעתא שאין בו כביצה מהני חייב לילה הראשונה למשו"ל לה קבע, מה שאין בו חיוב שתגריעות מצד הלחם שאינו אכילה קבע אפילו כביצה יותר, ממילא ידא מהני חייב סכה ללילה ראשונה למשו"ל קבע לחם זה שאין דרך לאכל לחם כזה לקבע. ומכל מקום היכא שבכמה קבע על לחם זה דבכתיא גזנא מהני לכרחה אף לפי המחזיק ברכה נראה דבכתיא גזנא שפיר יוצא ידי חובת לילה הראשונה גם כן. וצריך עיון קנה. ועין בכמה בתנן שעתה להחמיר בדעת מהר"ם שהביא דמחמיר בפירות אקבע עליהו, עין שם:

באר הגולה

ג (י"ח) בליל יום טוב הראשון חובה. עין משנה ברוכה, והוא מהר"י וכדי לישב מה שתקמוהו כל הפוסקים, דהלא גם בשבת ויום טוב חובה לאכל פת וממילא מצוה מן התורה לאכל בפסח, ומאי רבותא דליל זה. ולעניות דעתי לא אבין קשיא זו, דנפקא מנה להא דאיתא לעיל בסימן רפח דאדם הנדיל להתענות קבל יום ואכילה בשבת הוא צער לו פטור מלאכל, ולענן נתן השבת ולא לצער, מה שאין כן בליל ראשון של סכות דאכילה גופא הוא מצות עשה כשאר מצות עשה ולא משום ענג נתן:

י"ט) ולא יאכל וכו'. והנה קדוש היה יכול לעשות מבעוד יום קצת על היין, (ורוצה לומר, וישתה כל הכוס במקום סעודה, והוא רק לדעת השלחן ערוך היכול לשותת אפילו רביעית מן חוץ לסכה ולא צריך לברך אפילו כשיושב בסנה), והמציא וברכת לישב בסכה יאמר בלילה, אכן כיון דאומר סכה ואחר כך זמן, ממילא צריך לעשות גם הקדוש בלילה ומגן אברהם. ולפי זה בליל שני, לדעת הסוברים דיכול לומר זמן ואחר כך סכה, יכול לעשות קדוש מבעוד יום קצת ויאמר גם כן זמן, וברכת המוציא ולישב בסכה יאמר בלילה נפרי מגדים. אכן מלשון הרמ"א דכתב בלילה הראשונה, משמע דבלילה שניה מותר לאכל בין השמשות משום שהוא מדרבנן, דאנן בקיאי בקביעת דירתא, ודמנא דספירה בין השמשות מקליון כמה פוסקים משעם זה. ונראה דסבר הפרי מגדים דמה שכתב בלילה הראשונה, הינו בארץ ישראל, והוא הדין לדין בחוץ לארץ בלילה שניה, ויכעין זה בסימן תעה סעיף י, עין שם. ומספירה יש לחלק, דהתם עקר ספירה בזמנו הוא מדרבנן מה שאין בו יום טוב שני:

באר היטב

ו. חובה. דגמרא כאן חמישה עשר וגמרא חמישה עשר בתג המעות, מה להלן לילה הראשון חובה מכאן ואילף רשות, אף כאן לילה הראשון חובה מכאן ואילף רשות, ופירש הרא"ש דצריך דגמרא קאי דאם לא כן היא חובה ביום טוב לאכל פת וממילא תיב בסכה, ועין חוקטפות שם דבור המתחיל אי בעי אכיל וכו' דף כו ע"א, ועין חוקטפות בכרכות דף מט ע"ב דבור המתחיל אי בעי אכיל וכו' ודו"ק: ט. פת. אף על גב דבשאר ימים שיעור אכילה חוץ לסכה בכביצה, אכל ליל ראשון שהוא חובה טפי, אפילו לא בעי למיכל אלא פירות אסור לאכלו חוצה לה, הלכך יוצא בה נמי ידי סכה טור. וצריך לברר, קגון אברהם, עין שם. ועין עטרת יצחקי ע"פ: ה. ט. פירות. הינו בחל המועד, אכל ביום טוב ושבת צריך לאכל פירות פת אך לא בעי סכה עין סימן חקטק סעיף א: י. דאכילת. עין סימן תשא ועין מגן אברהם: ט. ולומר. והכל לפי הענין, אם יש לו מנוחה בסכה לומר בסכה. וצריך עיון אף צריך ספרים הרבה

משנה ברוכה

זמן עונה וליל סכילה ואין לחיבו לאחר שנודע עם אשתו שחזרו לסכות, אלא ישן בביתו עד עמוד השחר: ג (י"ט) בליל יום טוב הראשון חובה. ורצה לומר, דבליל יום טוב הראשון מחיב לאכל בפסח, ויפלו אם אינו אוכל אלא פירות, מה שאין כן מליל זה והלאה, אפילו בשבת יום טוב דמחייב לאכל פת, אינו מחייב לאכל בפסח אלא אם אוכל יותר מביצה דהרי אכילה קבע. והשעם דלילה זה חמיר, דגמריין חמישה עשר חמישה עשר מחג המצות, מה התם רק לילה הראשונה חובה מכאן ואילף רשות, אף הכי נמי לענון סכה: (כ) ביצת. דכיון דגמריין מחג המצות, לגמרי גמריין מנה, מה התם בכיצת דגון אף הכי בכיצת דגון: (כא) פת. ולא יציא תריגמא, דספקא דאורייתא הוא, וגם לא פת כפינו, אלא פת גמור (שערי תשובה): (כב) יצא ידי חובתו. דאף על גב דבשאר הימים שיעור אכילה חוץ לסכה בכביצה, אכל ליל ראשון שהוא חובה טפי מ"אפילו לא בעי למיכל אלא פירות אסור לאכל חוצה לה, מ"הלכך יוצא בה נמי ידי סכה, וצריך לברר לישב בסכה על זה, מ"והיני, קשאין לו יותר, אכל אם יש לו, בנדאי מן הנכון שיאכל יותר מביצה, לצאת גם דעת מ"הסוברים דלצאת ידי מצות עשה בעינן שיאכל שיעור המחייב לאכל בפסח כל שבועה, דהינו, יותר מביצה. קתבו האחרונים, דבעינן שלא ישא באכילתו הפירות יותר מכדי אכילת פרוס: (כג) מכל שבועה וכו'. הינו, בחל המועד, אכל בשבת יום טוב צריך לאכל פירות פת אך לא כפי סכה. ואף דבסימן רצא קתב הגמון אברהם דלסעודת שבת צריך גם כן כביצה יותר כדי דלהוי סעודת קבע, התם למצוה בעלמא לכתחלה, וכדיעבד די בכיצת (אחרונים): (כד) לדין אכילת מצה בפסח. נסתפקתי, לפי מה שידוע דעת הגמ"א דמצוה לאכל מצה כל שבועת ימי פסח, כפשוטה דקרא שבועת ימים תאכלו מצות, אלא דמצות עשה הוא רק בערב מה שאין כן אחר כך הוא רק מצוה בעלמא, אפשר דהוא הדין הקא מצוה לכתחלה לאכל פת כל שבועה ימים ויברך לישב בסכה: (כה) ודאי לילה. דאכילת סכה בלילה ראשונה הוא דמנא דאכילת מצה בליל פסח, דתכיב בה בערב תאכלו מצות, והינו, משתחשן. מ"ואם ברוך בין השמשות ואכל פירות, צריך לחזור ולאכל פירות בלילה ודאי, אכל ברכת לישב בסכה לא יברך שנית, דספק ברכות להקל: (כו) קדם חצות לילה. דמנא דמצוה דבעינן שיאכלנו קדם חצות, כדמוכח בסימן תעו סעיף א. מ"ובדיעבד אם לא אכל קדם חצות חייב לאכל אחר חצות, דגם במצוה דינא הכי, כמה שכתוב בסמ"ק תעו, ר"ויכול לברך לישב בסכה, מ"ורק שאז דינו כשאר ימי סכה, שאין לברך לישב בסכה עד שיאכל יותר מביצה: (כז) מחצות ואילף. האחרונים הסכימו לדינא

שער היצוין

ב. זמן נקטינן להקרא דספקא דאורייתא היא: מ"ו. והינו, קדם ששם מצות אכילה בפסח, אכל לאחר שקדם, דינו כשאר ימי סכה שייכול לאכל בכביצה חוץ לסכה (אחרונים): מ"ו. קגון אברהם ושאר אחרונים: מ"ו. פשוט: מ"ו. ר"ן: מ"ו. בסורי יצא: מ"ו. שם: ג. ולא הוי כמו לענון מצוה דאין יכול לברך על אכילת מצה לאחר חצות, דהקב לא גרידא משאר ימי: נ"א. דשמא עבר זמן וחובתו של לילה ראשונה.

ג. מא. לא העסקתי מה מה שקתב ה"ט"ו דכנה שהוא חובה אפילו ירדו גשמים תיב, דהלא אנו רואין שהתורה לא רצה לקבע מסמרים בענין זה והוא פלגמא דרבנותא, דכנה מגדולא ראשונים סברו דמטעמי פטור גם בלילה ראשונה, ולכך לא הזכיר כלל ענין זה, וכן מצדו כמאמר מרדכי דדעת מן לפטור גם בליל ראשון, ודברי המחבר הוא פשוטו לעניות דעתו, כמו שהכתוב בפנים: מ"ו. ה"ו: מ"ג. הראש והגריא כבאורו, והגם ירושלמי מפעיל לה

Today's Learning is Sponsored by:

Yossi and Laura Goldman

in honor of

Rabbi and Rebbetzin Lopiansky

as a refuah sheleima for

Rebbetzin Judy Goldman

יהודית בת ליבא שפרה